

CCPE(2015)3

Strazburg, 20 Kasım 2015

AVRUPA SAVCILARI DANIŞMA KONSEYİ (CCPE)

Avrupa Savcılar Danışma Konseyi tarafından
Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine sunmak üzere hazırlanan
Cezai Soruşturmalarda Savcıların Rolüne İlişkin
10(2015) sayılı Görüş

I. Giriş

1. Avrupa Savcılarını Danışma Konseyi (CCPE), Bakanlar Komitesinin üye devletlere yönelik hazırladığı “ceza yargısı sisteminde savcılığın rolü” konulu Rec(2000)19 Sayılı Tavsiye Kararı’nın uygulanmasına ilişkin hususlar üzerine görüş bildirme görevi ile 2005 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kurulmuştur.

2. Bakanlar Komitesi, CCPE’yi 2015 yılı için kendisine sunulmak üzere ceza soruşturmalarında savcılarının rolüne ilişkin bir görüş hazırlayarak kabul etmesi için görevlendirmiştir. CCPE, 29 üye Devletten alınan anket cevaplarına dayanarak bu Görüşü hazırlamıştır¹.

3. Bu cevaplara göre, savcılarla soruşturma makamları arasındaki ilişkilerin birçok yönünün Anayasa ve/veya ulusal kanunlar ve iç düzenleyici araçlarla (örneğin Başsavcı tarafından verilen emirler ya da talimatlar, davranış kuralları, etik kurallar, vb.) düzenlendiği görülmektedir.

4. Ceza soruşturmalarında savcılarının rolü, sistemden sisteme değişiklikler göstermektedir. Bazı ülkelerde savcılar soruşturma yürütebilmektedirler. Diğer ülkelerde ise ya polis savcılarının yetkisi ve/veya denetimi altında soruşturma yürütebilmekte, ya da polis veya diğer soruşturma makamları bağımsız hareket edebilmektedirler.

5. Soruşturma sistemi her üye Devlette değişiklik gösterebilmektedir. Sistem, zorunlu soruşturma ya da takdire bağlı soruşturma ilkesini temel alabilmektedir. Ayrıca çok sayıda kovuşturma sistemi geleneksel olarak soruşturmaya yönelik ya da çekişmeli modelleri yansıtmaktadır.

6. Avrupa’da son yıllarda özellikle de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin de (bundan böyle “AİHM” olarak anılacaktır) etkisiyle bu modelleri birbirine yakınlaştırma yönünde gelişmeler gerçekleşmiştir. Bunun asıl amacı tüm bu sistemlerin ortak temel değerlere dayanarak birbirlerine uyum sağlamaları olup ayrıca hem daha etkin soruşturmalar yapılmasının hem de ilgili kişilerin haklarına saygı duyulmasının sağlanması da amaçlanmıştır.

A. Kaynak belgeler

7. CCPE, İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi’ne (bundan böyle “AİHS” olarak anılacaktır), özellikle de 2, 3, 5, 6 ve 8. maddeleri ile AİHM içtihatlarına atıfta bulunulmasının önemini vurgulamaktadır. Ayrıca Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesinin bulgularının ve önerilerinin önemine de değinmiştir.

8. CCPE, yukarıda adı geçen, bazı ceza yargısı sistemlerinde savcılarının soruşturmaları yürüttüklerinin, yönlendirdiklerinin ya da denetlediklerinin belirtildiği Rec(2000)19 Sayılı Tavsiye Kararı’nı dikkate almıştır². CCPE ayrıca Bakanlar Komitesinin üye devletlere yönelik

¹ Bkz. Üye devletlerin CCPE web sitesindeki (www.coe.int/ccpe) ankette, “Ön çalışmalar – Savcılarının cezai soruşturmalar çerçevesinde gerçekleştirdikleri faaliyetler (2015)” başlığı altında yer alan sorulara yanıtları.

² Anılan devletlerde, söz konusu tavsiye, savcılarının, polis soruşturmalarının yasalara uygunluğunu incelemesini, polise gerekli talimatları vermesini, polisin bu talimatları yerine getirişini izlemesini ve meydana gelebilecek

hazırladığı, Avrupa Polis Etiği Yönetmeliğine³ ilişkin Rec(2001)10 Sayılı Tavsiye Kararını, terör suçları dahil olmak üzere ağır suçlara yönelik “özel sorgulama teknikleri” üzerine Rec(2005)10 Sayılı Tavsiye Kararını ve 31 Mayıs 2005 tarihinde Macaristan’ın Budapeşte şehrinde düzenlenen, savcılarla polis arasındaki ilişki konulu 6. Avrupa Başsavcılar Toplantısında kabul edilen sonuçları da dikkate almıştır. CCPE, savcılara ilişkin Avrupa norm ve ilkeleri konulu 9(2014) No.lu Görüşünde - “Roma Şartı”nda, ve özellikle ceza yargısı alanı dışında savcılıkların rolü konulu 3(2008) No.lu Görüşü ile savcılarla basın arasındaki ilişki konulu 8(2013) No.lu Görüşü olmak üzere diğer ilgili Görüşlerinde belirtilen ilkelere dayanmıştır.

9. CCPE ayrıca Birleşmiş Milletlerin 1966 tarihli Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesini, 17 Aralık 1979 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen Kolluk Kuvvetlerinin Davranış Kurallarını (34/169 Sayılı Tavsiye Kararı), 1984 tarihli İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşmeyi, 1990 tarihli Savcıların Rolüne İlişkin Yönergeyi ve ilgili Birleşmiş Milletler araçlarının uygulanmasını denetlemekle yükümlü komitelerin tavsiyelerini de dikkate almıştır⁴.

10. Bunların yanı sıra, CCPE, 1999 yılında Uluslararası Savcılar Birliği (IAP) tarafından kabul edilen Savcıların Mesleki Sorumluluk Standartları ile Temel Görev ve Hakları Beyannamesini, IAP tarafından kabul edilen diğer ilgili belgeleri ve savcılık hizmetleriyle polis arasındaki ilişkiler konulu 25 Mayıs 2015 tarihli Visegrad Grubu Başsavcılar Sopot Deklarasyonunu⁵ dikkate almıştır.

B. Görüşün amacı ve kapsamı

11. Bu Görüş, soruşturmalardaki tüm tarafların (mağdurlar, davalılar, savunma makamı, tanıklar vb.) haklarını göz önünde bulundurarak cezai soruşturmalarda savcıların rolüne ilişkin tavsiyeleri uygulamaya koymak ve savcılar ile soruşturmacılar arasında iyi çalışma uygulamalarını tanımlayıp teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

12. Rec(2000)19 Sayılı Tavsiye Kararında, savcılar ile soruşturma organları arasındaki ilişki kısaca vurgulanmış; Avrupa Konseyi üye Devletlerinde var olan çeşitli sistemler arasındaki farklar da kaydedilmiştir.

13. Bu husus, ceza yargısının düzgün bir şekilde işlemesi bağlamında çok büyük önem taşır. Hukukun üstünlüğünün temel ilkelerinden biri de savcılar ile soruşturma makamlarının, soruşturmanın tüm aşamalarında insan hakları ve temel özgürlüklere saygı duymalarıdır.

14. Bu, şu anlama gelmektedir:

· Savcılar, yetki alanlarında olduğu zaman, soruşturmada etkilenen kişilerin insanca muamele

ihlalleri cezalandırmasını önerir. Polisin savcılıklardan bağımsız şekilde görev yaptığı devletlerin, savcılık ve polis arasında işlevsel ve uygun bir işbirliği olduğunu temin etmek adına tüm gerekli tedbirleri almaları beklenir.

³ Anılan yönetmelik, polisin yürüttüğü cezai soruşturmalarda esnasında gözetilmesi gereken ilkeleri içermektedir. Yönetmelikte, ayrıca, söz konusu ilkelere uyulduğunu temin etmenin, cumhuriyet savcılıklarının ya da tetkik hâkimlerinin görevi olduğunu hükme bağlamaktadır.

⁴ İnsan Hakları Komitesi, İşkenceyle Mücadele Komitesi, Çocuk Hakları Komitesi.

⁵ Visegrad Grubu, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Slovakya’dan oluşmaktadır.

görmelerini ve meşru haklarını savunabilmelerini sağlamalıdır.

· Savcılar, yetkileri ve güçlerinin çerçevesinde mümkün olduğu ölçüde, soruşturma organlarının yetkili makamlar önünde herhangi bir yetkinin kötüye kullanılması ya da kötü davranış hususunda hesap verebilir olmaları açısından, kanuna saygılı olduklarından ve belirli davranış kurallarına uyduklarından emin olmak için tüm yetkilerini kullanmalıdırlar.

· Savcılar, duruşma hâkimine sunulan soruşturma sonuçlarının, mahkemeyi yanlış yönlendirmeyecek şekilde bulguların gerçekliğini yansıttığından emin olmalıdırlar.

15. Bu Görüş, cezai alanda ve savcılık bağlamındaki soruşturmalarla kısıtlıdır.

I. Ceza soruşturmalarında savcıların rolü

A. Savcılar tarafından soruşturmanın gözetimi

16. Savcıların genelde, soruşturmanın, bir kovuşturmanın başlatılmasına ya da devamına karar verme aşaması olan son aşamasında, soruşturmanın hukuka uygunluğunu incelemesi gerekmektedir. Bu bağlamda savcıların ayrıca soruşturmaların nasıl yürütüldüğünü ve insan haklarına saygı duyulup duyulmadığını da denetlemesi gereklidir.

17. Savcılar, yetkileri olduğu takdirde, soruşturma organlarına uygun bir şekilde bağlayıcı emirler verebilir; öneriler, talimatlar ya da yönergeler sunabilirler. Bu emirler, öneriler, talimatlar ya da yönergeler, soruşturmanın tamamına ya da birtakım soruşturma eylemlerine ilişkin olabilirler ve ceza kanununun asli ve usuli kuralları ile AİHS tarafından teminat altına alınan haklara uygun olmayı sağlama amacı taşırlar.

18. Soruşturmanın etkinliğinin sağlanması amacıyla, bu talimat ya da yönergeler; *diğerlerinin yanı sıra*, elde edilmesi gereken kanıtlar, soruşturmanın gelişmesinde kullanılacak uygun strateji, kanıtların toplanmasında kullanılacak yöntem ve araçlar, açıklanması ve kanıtlanması gereken olgular ve soruşturmalar esnasında alınacak önlemler ile ilgili olabilir.

19. Savcılar, soruşturmalar üzerinde denetleyici bir rolleri olduğunda, soruşturma organlarının savcılar ceza davalarına ilişkin soruşturmaların gidişatı, kendilerine verilen ceza politikası öncelikleri ve savcılar emirlerinin uygulanması hususlarında bilgilendirmelerini sağlamalıdırlar.

20. Üye Devletlerde savcılar, yetki alanlarına girdiği durumlarda;

· Soruşturmaların, yegâne amacı doğruyu bulmak ve davayı açığa kavuşturmak olduğundan, AİHS'nin özellikle de 2, 3, 5, 6 ve 8. maddelerinde deklare edilmiş insan hakları ve temel özgürlüklere saygılı olduğundan, objektif, tarafsız, profesyonel bir şekilde ve makul bir süre içinde yürütüldüğünden emin olmak için çabalamalıdırlar. Savcılar, soruşturmacıların işlerini yönetirken, kontrol ederken ya da denetlerken, etkileri ve güçleri çerçevesinde mümkün olan ölçüde, soruşturmacıların aynı ilkelere ve temel haklara saygı duyduklarından emin olmalıdırlar.

· Soruşturmalar esnasında masumiyet karinesi ilkesine ve savunma makamının haklarına saygı duyulmasını sağlamaya çabalamalıdırlar. Mümkün olan durumlarda, soruşturmanın bu aşamasında, şüphelilerin kimliklerinin halka ifşa edilmemesinin ve kişisel güvenlikleri ile onur

ve özel hayatın korunması haklarının gözetilmesi gereklidir.

· Soruşturmalar esnasında, soruşturmanın ilerlemesinin ve etkinliğinin tehlikeye atılmaması amacıyla bilgilerin gizliliğinin korunması için çabalamalıdır.

· Dâhil oldukları soruşturmalar esnasında, tarafların, tanıkların ve davaya dâhil olan diğer kişilerin kişisel güvenliğinin teminat altına alınmasını sağlamalıdır.

· Mağdurların, özellikle de savunmasız kişilerin, soruşturmanın başlatılması ve sonuçları ile ilgili bilgilendirilmesini uygun kaynaklar aracılığıyla sağlamalı, bu esnada haklarına saygı duyulduğundan emin olmalıdır.

21. Bunları yerine getirirken, savcılar görevlerini adil, sürekli ve süratli bir şekilde yerine getirmeli, böylece sürecin gerektiği gibi ilerlemesine ve ceza yargısı sisteminin pürüzsüz işlemesine katkıda bulunmalıdır.

22. Savcılar, yetkileri dâhilinde olduğunda, insani ve finansal kaynaklar dâhil olmak üzere kaynakların etkin yönetimine ilişkin hususları dikkate almalıdırlar. Ayrıca orantısız harcamalardan kaçınılmalı ve hukukun üstünlüğü ile usuli haklara daima saygılı olmalıdırlar.

B. Savcıların soruşturma yürüttükleri durumlar

23. Üye Devletlerde, savcılık soruşturmasına izin verilen yerlerde, savcılar soruşturmaları kanuna uygun, profesyonel, adil, süratli, ellerinden gelen en iyi şekilde ve kimseye karşı önyargı beslemeksizin ve ayrımcılık yapmaksızın gerçekleştirmek zorundadırlar. Ayrıca, savunma makamının lehine olabilecek delilleri ortaya çıkarmak ve toplamak için soruşturma yöntemleri geliştirmelidirler.

24. Savcılar, soruşturma işlevleri çerçevesinde, diğer soruşturma organlarıyla en az aynı hak ve yükümlülükler ve işlevlerini yerine getirebilmek için gerekli olan araçlara sahip olmalıdırlar.

C. Polisin ya da diğer soruşturma makamlarının savcıların yetkisi altında soruşturma yürüttükleri durumlar

25. Polisin savcılık makamının yetkisi altında olduğu ya da polis soruşturmalarının savcılık hizmetleri tarafından denetlendiği üye Devletlerde, savcılar ceza soruşturmalarındaki görevlerini, daima ulusal ve uluslararası kanunlara uygun bir şekilde ve tam anlamıyla yerine getirebilmelerini garanti etmek için gerekli olan etkin tedbirler kullanma yetkisi ile donatılmalıdırlar. Savcıların, soruşturmanın mümkün olan en uygun ve etkin bir şekilde, hukukun üstünlüğü ile usuli haklara daimi şekilde saygı duyulan bir biçimde yürütüldüğünden emin olmaları gerekmektedir.

26. Bahsedilen görevlerden bazıları şunlar olabilir:

· Ceza politikası önceliklerinin etkin uygulanmasını sağlamak,

· Ceza soruşturmalarını ne zaman açacakları ya da nasıl yürüteceklerine ilişkin polise talimatlar vermek,

· Dava dosyalarını tek tek ilgili soruşturma bürolarına sevk etmek,

- Polis ve savcılık birimleri arasında verimli ve etkili bir işbirliğini teşvik etmek ve birden çok organın dâhil olduğu soruşturmalarda koordinasyonu sağlamak,
- Hukuki konularda rehberlik etmek ve talimatlar vermek,
- Soruşturmaların hukukiliğini ve kalitesini denetlemek,
- Gerekli olduğu müddetçe, hukuka uygunluğa ilişkin değerlendirme ve kontrol yapmak,
- Uygun olduğunda ve ulusal kanunlara uyması durumunda, ihlallere ceza vermek veya ceza verilmesini teşvik etmek.

27. Savcıların soruşturmaları denetlediği üye Devletlerde, savcılara, ceza soruşturmalarının etkin ve hukuk ile tamamen uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaları için yeterli genişlikte usuli güçler verilmelidir. Özellikle de savcılıkların, ulusal kanunlar çerçevesinde soruşturmaları denetleme yetkisi olan üye Devletlerde; soruşturmaları denetlemek/gözetlemek için:

· Savcılar, soruşturmacıların, soruşturma açma, soruşturmayı durdurma ve iptal etmenin kanunlara uygunluğuna ilişkin olanlar da dâhil olmak üzere kanun hükümlerine uyduklarından, ayrıca mağdurlar ve savunma makamları dâhil olmak üzere ceza davasına dâhil kişilerin haklarının göz önünde bulundurulduğundan emin olmalıdırlar. Bunu gerçekleştirebilmek için, savcılara gelecekte yürütülecek ve hâlihazırda yürütülmüş olan soruşturmalara ilişkin tüm önemli kararlar, özellikle de ceza davasına dâhil olan kişilerin hak ve özgürlüklerine ciddi bir kısıtlama getirilmesi ihtimali içeren kararlar hakkında bilgi verilmesi gerekmektedir (örneğin ihbar edilen bir suçun sonuçları ve soruşturmadaki temel olaylar).

· Savcıların, soruşturmacı tarafından verilen bu tür önemli kararların kabul edilmesini onaylama ya da reddetme yetkisi bulunmalıdır.

· Ceza davalarındaki tarafların haklarına ve kanuni menfaatlerine gerekli saygının gösterilmesi için, savcıların ayrıca uygun olan durumlarda bu kişileri daha yüksek bir savcılık ya da mahkeme önünde itiraz hakları olduğuna dair bilgilendirmesi gereklidir.

· Savcılar, soruşturmanın gizliliğini de gözlemlemelidirler. Soruşturmacılardan ya da üçüncü taraflardan gelen gizli bilgilerin ifşa edilmesine, bu bilgilerin ifşa edilmesi adaletin menfaati ya da kanunlar doğrultusunda olmadığı sürece izin vermemelidirler.

· Soruşturmanın zamanında gözlemlenebilmesi, gerektiğinde önemli kanıtların kaybının önlenmesi, güvenliğin ve mağdurların dava dosyasına erişiminin sağlanması (ulusal kanun izin veriyorsa) ya da haklarında kovuşturma işlemleri yapılması gereken kişilerin adaletten kaçması ihtimalinin önlenmesi için, savcıların, cezai soruşturmaya ilişkin, soruşturmacılara açık olan tüm materyallere özgürce ve her zaman ulaşabilme imkânlarının olması gereklidir.

· Savcılar, kişilerin kanuna aykırı ya da gerekçesiz bir şekilde tutuklanmalarını ya da hapse atılmalarını önlemek adına, düzenli aralıklarla soruşturmaları denetlemelidirler.

· Savcılar, uluslararası ve ulusal kanunlar uyarınca, özgürlükleri kısıtlanmış tüm kişileri yetkililer ya da başka kişilerce uygulanan uygunsuz muamelelerden korumak için çaba sarf etmeli ve bu bağlamda sunulan şikâyetleri dikkatlice gözden geçirmelidirler.

· Savcıların, hem soruşturmacıların eylemlerinin kanuna uygunluğunu ve talimatlarının yerine getirilme durumunu değerlendirmelerini hem de bu soruşturmacılar tarafından kanunun ihlal edilmesini mümkün olduğunca önlemelerini sağlayacak, kanun ile belirlenmiş yetkileri bulunmalıdır.

· Soruşturmacıların ciddi insan hakları ihlallerine yol açan kanun dışı soruşturma yöntemleri kullanmaları durumunda, savcıların bu soruşturmacılar aleyhinde ceza davası açma hakkı ya da soruşturmacılara karşı ceza davası açmaya veya disiplin işlemleri yapmaya yetkisi olan ilgili makamlara başvurma hakkı olmalıdır.

· Savcıların, gözaltında bulunan bir şüpheliyi/davalıyı özgürce ziyaret edebilme hakları olmalıdır.

D. Soruşturma yürütme konusunda polisin bağımsız olduğu durumlar

28. Polisin ya da başka soruşturma makamlarının bağımsız şekilde soruşturma yürüttüğü üye Devletlerde, hukuk sistemlerinin söz konusu soruşturmanın hukuka uygun bir şekilde yürütülmesini ve polis ile diğer soruşturma makamlarının profesyonelce, adil bir şekilde ve süratli hareket etmesini sağlayacak uygun denetleyici usullerinin olması gerekmektedir.

29. Her halükarda, savcıların soruşturma makamları ile uygun ve işlevsel bir işbirliğinin teşviki için etkin tedbirleri alabilmeleri gerekmektedir.

III. Savcıların soruşturmalar esnasında ve soruşturma tekniklerini uygularken savunma hakkına saygı açısından rolü

A. Masumiyet Karinesi ilkesine ve savunma hakkına saygı

30. Mahkeme'nin⁶ içtihadı uyarınca, usul boyutları dâhil tüm cezai süreçler, tarafların delilleri özgürce sunabilmesi (çekişmeli yargılama) ilkesine dayanmalı, yargılama ve savunma arasında silâhların eşitliği ilkesi geçerli olmalıdır. Söz konusu ilkeler, âdil yargılanmanın temel unsurlarını oluştururlar. Buna ilâveten, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinin 1. fıkrası, kovuşturma makamının, yargılama aşamasında, savunma tarafına, suçlanan kişinin lehinde ya da aleyhinde elde edilmiş olan tüm ilişkili delilleri açıklamasını gerektirmektedir. Adil yargılanma hakkı, hem silâhların eşitliği ilkesini kapsar, hem de yargılama sürecinde delillerin özgürce sunulabilmesi (çekişmeli yargılama) ilkesinin gözetildiğini öngörür. Ayrıca, savcının elinde bulunan ilgili tüm materyallerin zamanında açıklanmasını da kapsar. Bu bütün ispat unsurlarının mevcut olması anlamına gelmektedir. Savcının ya da diğer kovuşturma makamlarının hem suça, hem de masumiyete ilişkin kanıtlara ulaşabilmesi için bu bir yükümlülüktür.

31. Soruşturmalardaki görevleri ne olursa olsun, savcılar, eylemlerinin hukuka uygun ve

⁶ Bkz. Messier/Fransa (AİHM, 30 Haziran 2011).

aşağıdaki ilkelere saygı gösterir nitelikte olduğunu temin etmelidirler:

- Kanun önünde eşitlik;
- Savcıların tarafsızlığı ve bağımsızlığı;
- Avukata erişim hakkı;
- Savunma tarafının ilgili tüm materyale ilişkin bilgilendirilme hakkı;
- Masumiyet karinesi;
- Silâhların eşitliği;
- Mahkemelerin bağımsızlığı;
- Sanığın âdil yargılanma hakkı;

32. Masumiyet karinesine saygı, yalnızca mahkemeler için değil, tüm diğer devlet organları için bağlayıcıdır. Savcılar ve soruşturma organları, bu ilkenin ihlâlüne yol açacak her türlü beyandan ve tutumdan kaçınmalıdır.

33. Silâhların eşitliği ilkesi, âdil bir cezai sürecin parçası olarak, soruşturmaya konu olan kişinin, davasını, muhalif taraflar karşısında, mahkeme önünde, gözle görülür şekilde dezavantajlı bir konuma oturtulmadan temsil edebilmesini gerektirir. Bu nedenle, taraflar arasında, soruşturmanın tüm unsurlarını tartışabilecekleri adil bir denge kurulmalıdır.

34. Cezai süreçlere ilişkin olarak tarafların delilleri özgürce sunabilmesi (çekişmeli yargı) ilkesine saygı, soruşturma aşaması ile yargılama aşamasının birbirinden ayrılmasını gerektirir. Soruşturmanın ilk aşamasında, çekişmeli yargılama ilkesi, kendini mutlak şekilde göstermez. Daha ziyade, söz konusu ilke bu aşamanın bir beklentisi olarak kendini göstermektedir. Çünkü soruşturmanın ilk aşaması, bir suçlamaya ilişkin adli işleme devam edilmesi için yeterli sebep olup olmadığını saptamak amacıyla kanıt araştırması yapmaktan ibarettir. Dolayısıyla, bu aşama boyunca, usul gizli⁷ olabilir.

35. Bununla birlikte, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin 3. fıkrasının (a) bendinde, her sanığın, haklarındaki suçlamaların doğası ve sebeplerine ilişkin olarak, anlayacakları dilde, makul zamanda ve ayrıntılı şekilde bilgilendirilme hakkını hükme bağlar. Sanık, kendisine isnat edilen suç hakkında, en azından tutuklandığı andan itibaren, eksiksiz bir biçimde bilgilendirilmelidir. Ayrıca, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen "makul zaman" da o andan itibaren işlemeye başlar. Tutuklanan, alıkonulan ya da özgürlüğünden mahrum bırakılan kişiye, hakları yazılı şekilde vakit kaybetmeksizin iletilmelidir. Söz konusu bildirim, açık ifadelerle ve kişinin anlayacağı dilde yazılmalıdır. Bildirim, diğerlerinin yanı sıra, kişinin aşağıdaki haklarına ilişkin bilgi içermelidir:

- Kendisine isnat edilen suça ilişkin tam bilgi sahibi olma hakkı;

⁷ Bkz. Salduz/Türkiye (AİHM, 27 Kasım 2008). Salduz, yasal yardım almadan gerçekleşen ilk polis sorgusunda vermiş olduğu ifadelere istinaden terörizm suçundan hüküm giymiştir. Mahkeme'ye göre, tüm şüphelilerin yasal yardıma erişim hakkı, âdil yargılanmanın temel unsurlardan biridir.

- Alıkonulmasına dayanak oluşturan sebeplere ilişkin tam bilgi sahibi olma hakkı;
- Bir avukata erişme ve avuktan etkin danışmanlık alma hakkı;
- Söz konusu bildirim sözlü ya da yazılı tercüme edilmesi hakkı.

36. Suça ya da masumiyete dayanak oluşturan kanıtları araştırma ve koruma yükümlülüğü, her davaya özgü olgular bağlamında gerçekçi şekilde yorumlanmalı, kanıtların ilgisi, değerlendirme süreci sonrasında belirlenmelidir.

37. Suçla ya da masumiyetle ilişkili kanıtlar, gerektiği ve uygulanabilir olduğu ölçüde, en azından prosedürün sonuçlanma aşamasına kadar, ulusal hukuka uygun şekilde elde tutulmalıdır. Bir kanıtın savcılıkça kullanılmayacak olması, o kanıtın imhası, gerektiğinde sunulmaya hazır halde bulundurulmaması, ya da kanıta ilişkin not ve kayıtların imhası için geçerli sebep değildir. Kanıtın, savcılığın iddialarının aksini ispat edebilecek nitelikte makul bir olasılık ortaya çıktığında, muhafaza edilmesi gerekir.

38. Savcı, sanığın masumiyetine ilişkin olan ya da savunma tarafına somut olarak yardımı dokunacağından haberdar olduğu materyalleri ortaya çıkarır. Savcı, söz konusu materyalleri ortaya çıkarmayı reddederse ya da ortaya çıkaracak durumda değilse, sanığın suçsuz olduğuna ya da davanın düşmesine karar verilebilir.

39. Savcılar, her zaman, kendi mesleklerine ilişkin yasalara, kurallara ve etik kuralları ile Savcılar için Etik Kuralları'na (Budapeşte İlkeleri)⁸ uygun şekilde, profesyonelce hareket etmelidirler. En üst düzey dürüstlük standartlarını benimsemeye çabalamalı, hal ve hareketlerinin eleştiriye konu olamayacak seviyede iyi olduğuna dikkat etmelidirler.

B. Özel Soruşturma Teknikleri

40. Savcılar, faaliyetlerini, sanığın suçlu olup olmadığını hızlı şekilde değerlendirebilecek biçimde ayarlamalıdır. Bu çerçevede, yasalara uygun oldukları sürece, mevcut olan en güncel teknikleri kullanmalı, uzmanlaşma ve multi-disipliner yaklaşım (birden çok akademik disiplini ilgilendiren) hususlarına gereken özeni göstermelidirler.

41. Savcılar, bu tür tekniklerden bazılarının kullanımının, kişilerin haklarında kısıtlamalara neden olabileceğini de göz önünde bulundurmalıdırlar. Örn: Muhbirlerin, gizli ajanların kullanımı, toplantıların kaydedilmesi, telefonların, elektronik postaların, internet haberleşmelerinin izlenmesi ve engellenmesi, erişim izni olmadan sistemlere sızan bilgisayar programlarının, GPS alıcılarının ve tarayıcıların kullanımı, bu tür tekniklerdendir.

42. Savcıların bilhassa özel hayata müdahale eden özel tekniklerin kullanıldığı soruşturmalarda görev aldığı üye devletlerde, savcılar bu tür soruşturma tedbirlerine, ciddi bir suçun işlendiği ya da suça zemin hazırlandığı ciddi durumlar hariç başvurmamalı, söz konusu tedbirlere, yalnızca diğer tedbirlerden faydalanılmadığı ya da uygun olmadığı durumlarda, demokratik toplum koşullarında gerekli olduğu derecede ve cezai soruşturmalar ile kovuşturmalar bağlamında uygun olduğu düşünüldüğünde başvurulmalıdır. (Rec(2005)10

⁸ Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa İlkeleri, Budapeşte Macaristan'da, 2005 tarihinde gerçekleştirilen Avrupa Başsavcılar Konferansı'nda kabul edilmiştir.

sayılı tavsiye kararı, 2. paragraf.) Bu bağlamda, savcılar, orantılılık ve tarafsızlık ilkelerine, kişilerin temel haklarına ve masumiyet karinesine saygı göstermelidirler.

43. Üye devletler, söz konusu tekniklerden faydalanma hususunda uygun bir dengeyi kurabilmesi amacıyla;

- Bu yeni tekniklerin kullanımı yoluyla elde edilen kanıtlardan faydalanmaya dair gereken izinler ile sınırlamaları içeren, uygun yasal düzenlemeleri gerçekleştirmeli;
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin hükme bağladığı koşulları yerine getirmek ve Mahkeme'nin içtihadından dolayı ortaya çıkan, adli kontrol, yasalara saygı gibi ilkeleri gerçekleştirmek amacıyla gereken tedbirleri almalı;
- Savcılarının yeni tekniklerden etkin bir şekilde faydalanabilmesine olanak tanımak ve cezai soruşturmaları kolaylaştırmak amacıyla, savcılar ile savcılıklarda çalışan personele uygun eğitim fırsatlarını sunmalıdırlar.

IV. Savcılarının soruşturma safhasındaki rolünü güçlendirme amaçlı tedbirler

A. Uluslararası işbirliği

44. Savcılar, cezai işlemler bağlamında, devletlerin egemenliğine saygı duymanın ve hem ulusal, hem de uluslararası yasaların hükümlerine mutlak surette uymanın gerekliliğini gözeterek, uluslararası işbirliğini ve karşılıklı güveni teşvik etmelidirler.

45. Devletler, özellikle uzmanlaşmış ağlar, seminerler ve çalıştaylar yoluyla deneyimlerin paylaşılmasına olanak tanımak amacıyla, yürürlükte bulunan anlaşmalar ve sözleşmeler çerçevesinde, farklı devletlerde ya da uluslararası kuruluşlarda görev yapan savcılarla kendi savcılarının doğrudan iletişim halinde olmalarını teşvik etmelidir.

46. Savcılar, cezai meselelerde, mal varlıklarını dondurma, yakalama ve alıkoymanın da dâhil olduğu, suçluların ülkeye iadesi ve yasal yardım gibi uluslararası düzeyde yapılan talepleri, kendi yetki alanları içerisinde değerlendirmeli, söz konusu taleplere, kendi işleri ya da ülke düzeyinde benzer işler için gösterdikleri özeni göstermelidirler.

47. Savcılar arasındaki işbirliği, mümkün olan her zaman, özellikle yasal yardım hususunda yapılan taleplerin gerekli mercilere aktarılması ve icrası bağlamında, yeni bilgi teknolojileri kullanılarak ve taleplerin niteliği ile bu taleplerin diğer dillere yapılmış tercümeleleri düzenli olarak güncellenerek geliştirilmelidir.

48. Uluslararası işbirliği alanında gerçekleştirilen savcılık faaliyetlerinin daha uzmanca icra edilmesi, bizzat bu alanda uzmanlığı bulunan savcılarının bu tür görevlerin icrası için atanmasına olanak tanıyarak ya da uluslararası işbirliğine dair meselelerle ilişkili savcılara yardımcı olabilecek yapılar kurarak teşvik edilmelidir.

49. Savcılar ile uluslararası yasal meselelere ilişkin süreçler kapsamında görev alan diğer personelin uluslararası düzeyde, suçluların ülkeye iadesi ve yasal yardım alma hususunda talepte bulunma ve diğer ülkelerden bu yönde alınan talepleri değerlendirip bu taleplere yanıt verme hususundaki becerilerini geliştiren özel eğitimlerin verilmesi gerekir. Bu eğitimler, yabancı dil öğrenimi ile en güncel uluslararası yasaları ve karşılaştırmalı içtihadı kapsamalıdır. Bu sayede, farklı ülkelerden katılımcıların etkin ağlar oluşturması teşvik edilecek ve

kolaylaştırılacaktır.

50. Savcılık organlarının cezai meselelerde uluslararası işbirliğinin koordinesinden sorumlu merkezî ulusal merciler olarak atandığı durumlarda, bu organlar, kendi ülkelerinin ulusal mevzuatı çerçevesinde, yabancı ülkelerden gelen talepleri doğrudan icra etmek ve/veya bu taleplerin icra edilmesini denetleme hakkını saklı tutarak, talepleri diğer görevli mercilere iletmek için yetkilendirilmelidirler.

51. Bu bağlamda, her ülkede, farklı ülkelerin yetkili mercilerinin düzenli şekilde bir araya gelerek ortak ilgi alanlarını tartışmak suretiyle doğrudan iletişim kurmalarını sağlayacak irtibat noktalarının oluşturulmasına özen gösterilmelidir. Bu irtibat noktalarının, uluslararası işbirliğine dair meseleler hususunda yüksek düzeyde becerileri bulunmalıdır. Ayrıca bu irtibat noktaları, yabancı dil konuşabilmeli ve anlayabilmelidirler. Farklı ülkeler arasında irtibatı sağlayacak sulh hâkimliklerinin teşkil edilmesi faydalı olacağından, teşvik edilmelidir.

B. Kitle İletişim Araçları ile Etkileşim

52. Savcılar, görevlerini icra ederken kamusal ve şeffaflık ilkelerini gözeterek kamuoyunun yargıya olan güvenini artırmanın gerekliliği, yerine getirdikleri işlevler ile yetkileri hususunda bilgi verme görevleri ve bu sayede kendi görevleri hususundaki bilgilerin artırılmasına katkıda bulunacak şekilde⁹, kitle iletişim araçları ile yeterli düzeyde etkileşimde bulunmanın gerekliliğinin bilincinde olmalıdırlar.

53. Savcılarca kitle iletişim araçlarına sunulacak bilgi, açık, güvenilir ve kesin olmalı, soruşturmanın dürüstlüğünü ve etkililiğini zedelememeli, savcıların kişisel güvenliğini tehlikeye atmamalıdır. Kişisel olarak savcılarla değil, savcılığın faaliyetleri ile ilgili olmalıdır. Savcılar, basınla etkileşimde bulunurken hiçbir basın kuruluşu arasında ayırım gözetmemelidir.

54. Ayrıca, sunulacak bilgi, ifade özgürlüğü, kişisel verilerin korunması, soruşturmaların gizliliği, insan haysiyeti, masumiyet karinesi ilkesi, yargılama işlemlerine dahil olan diğer katılımcılar açısından etik kurallar ve belli bilgilerin ifşasını düzenleyen ve kısıtlayan yasal normlar ile uyum göstermelidir.

55. Ayrıca, savcılar, kamuoyuna, kitle iletişim araçları vasıtasıyla suç işlenmesinin engellenmesini ve/veya işlenen suçların kovuşturulmasını teşvik etmek ve cezai işlemlerin ulusal ya da uluslararası düzeyde gerçekleşen işlevleri hususundaki anlayışı güçlendirmek amacıyla bilgi sunabilirler.

56. Savcılar, kamuoyunu kendi faaliyetleri hususunda uygun zamanda daha iyi bilgilendirebilmek için, aralarında iyi yönetilen ve düzenli şekilde güncellenen web sitelerinin de bulunduğu bilgi teknolojilerinden faydalanmalıdırlar.

57. Kitle iletişim çalışanlarıyla doğrudan ve düzenli irtibatı olan savcılara, kaliteli ve kesin bilgi sunma hususunda kitle iletişim araçlarıyla etkileşim alanında özel eğitim verilmelidir. Bu tür eğitimler, gerekli oldukları her durumda düzenlenmeli, eğitimlerde uzmanlardan ve gazetecilerden destek alınmalıdır.

⁹ Bkz. CCPE'nin Savcılık hizmetlerinin ceza yasası alanı dışındaki rolüne ilişkin 3(2008) no.lu görüşü ile, Savcılar ile medya arasındaki ilişkilere ilişkin 8(2013) no.lu görüşü.

C. Eğitim

58. Savcılar, özellikle soruşturmalar bağlamında üst düzey niteliklere sahip olmaları, savcılık hizmetlerinin yeterliliği ve kamuoyunun savcılık hizmetlerine olan güveninin artması açısından gerekli bir durumdur. Bu nedenle, savcılar, uzmanlık alanlarına ilişkin gereken temel ve sürekli eğitimleri almalıdırlar.

Tavsiye Listesi

- a. Üye devletler, savcılar ile soruşturma organlarının hak ve yükümlülüklerini, cezai soruşturmalar çerçevesinde açıkça tanımlamalıdır.
- b. Genel anlamda, savcılar, soruşturmaların yasalara uygunluğunu, en geç kovuşturmanın başlatılmasına ya da devamına karar verirken incelemelidir. Ayrıca, bu bağlamda, savcılar, soruşturmaların ne şekilde yürütüldüğünü ve soruşturmalar yürütülürken insan haklarına saygı gösterilip gösterilmediğini de izlemelidir.
- c. Savcılar bu görevi icra ederlerken, soruşturmaların yasalara uygunluğunu teyit edebilmek ve meydana gelebilecek yasa ihlallerine gereken tepkiyi verebilmek için ihtiyaçları olan tüm yasal, malî ve teknik araçlarla donatılmalıdır.
- d. Soruşturmalar tarafsız şekilde yürütülmeli, soruşturucuların hem suça, hem de masumiyete ilişkin kanıtları araştırma ve koruma yükümlülüğünü içermelidir.
- e. Savcılar, mevcut tüm inanılır nitelikli kanıtları mahkemeye sunmalı, sanığa da kendisini ilgilendiren kanıtları açıklamalıdır.
- f. Savcılar, sanıkların, mağdurların, tanıkların ve kovuşturma işlemlerine diğer şekillerde dâhil olmuş tüm kişilerin haklarına saygı göstermelidirler.
- g. Savcılar ve soruşturma organları, işbirliği içerisinde hareket etmeli, işlevlerini gerçekleştirebilmek için gereken bilgileri birbirleriyle paylaşmalıdırlar.
- h. Savcılar ve soruşturma organları, görevlerini, özellikle davada tutuklular bulunuyorsa mümkün olan en etkili ve hızlı şekilde icra etmeli, soruşturma araçlarını kullanırken orantılılık ilkesini gözetmelidir.
- i. Savcılar ve soruşturma organları, hem yasalar, hem de en modern soruşturma teknikleri hususunda gerekli eğitimi en uygun koşullarda almalıdır.
- j. Savcılar ve soruşturma organları, uluslararası ilişkileri ve işbirliğini, en yeterli düzeyde gerçekleştirecek şekilde geliştirmelidir.
- k. Savcılar, gerçekleştirdikleri işlevler ile yetkileri hususunda bilgi sunmak ve bu sayede kamuoyunun kendi faaliyetlerine dair bilgilerinin artmasına katkıda bulunmak suretiyle, aynı zamanda masumiyet karinesi ilkesi ve adil yargılanma hakkı gibi temel hak ve ilkelere saygı göstererek, kamuoyunun savcılık hizmetlerine olan güvenini artırma çabası içerisinde olmalıdır.

Bu metin Avrupa Konseyi'nin katkılarıyla Türkçeye çevrilen gayri resmi tercümedir.